

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Economics and Business Faculty

საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია

**გლობალიზაციის გამოწვევები
ეკონომიკასა და ბიზნესში**

The International Scientific Conference

**CHALLENGES OF GLOBALIZATION IN
ECONOMICS AND BUSINESS**

გამომცემლობა „უნივერსალი“
Publishing House “UNIVERSAL”
თბილისი 2016 Tbilisi

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, 2016

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2016

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge; universal505@ymail.com

ISBN 978-9941-22-884-1

სარედაქციო კოლეგია :

- **თეიმურაზ ბერიძე** - თსუ-ის პროფესორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დეკანი
- **ელგუჯა მექვაბიშვილი** - თსუ-ის პროფესორი, თეორიული ეკონომიკის კათედრის ხელმძღვანელი
- **ვლადიმერ პაპავა** - თსუ-ის პროფესორი, აკადემიკოსი
- **ავთანდილ სილაგაძე** - თსუ-ის პროფესორი, აკადემიკოსი, საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის ხელმძღვანელი
- **რეზო გოგობია** - თსუ-ის პროფესორი, ჟურნალ „ეკონომიკა და ბიზნესის“ მთავარი რედაქტორი
- **რამაზ აბესაძე** - ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორი
- **იური ანანიაშვილი** - თსუ-ის პროფესორი, ეკონომეტრიკის კათედრის ხელმძღვანელი
- **სიმონ გელაშვილი** - თსუ-ის პროფესორი, ეკონომიკური და სოციალური სტატისტიკის კათედრის ხელმძღვანელი
- **რევაზ გველესიანი** - თსუ-ის პროფესორი, ეკონომიკური პოლიტიკის კათედრის ხელმძღვანელი
- **ნუგზარ თოდუა** - თსუ-ის პროფესორი, მაკეტინგის კათედრის ხელმძღვანელი
- **ირაკლი კოვზანაძე** - თსუ-ის პროფესორი, ფინანსების და საბანკო საქმის კათედრის ხელმძღვანელი
- **ქეთევან მარშავა** - თსუ-ის პროფესორი
- **დავით ნარმანია** - თსუ-ის პროფესორი, მენეჯმენტისა და ადმინისტრირების კათედრის ხელმძღვანელი
- **დემურ სიჭინავა** - თსუ-ის პროფესორი, ეკონომიკასა და ბიზნესში ინფორმაციული ტექნოლოგიების კათედრის ხელმძღვანელი
- **მირიან ტუხაშვილი** - თსუ-ის პროფესორი
- **გიორგი ლალანიძე** - თსუ-ის პროფესორი
- **ნოდარ ხადური** - თსუ-ის პროფესორი, მაკროეკონომიკის კათედრის ხელმძღვანელი
- **ელენე ხარაბაძე** - თსუ-ის პროფესორი, ბულალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის კათედრის ხელმძღვანელი
- **ეთერ ხარაიშვილი** - თსუ-ის პროფესორი, მიკროეკონომიკის კათედრის ხელმძღვანელი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის უფროსი
- **იოსებ ხელაშვილი** - თსუ-ის პროფესორი, ტურიზმისა და მასპინძლობის მენეჯმენტის კათედრის ხელმძღვანელი
- **თეიმურაზ შენგელია** - თსუ-ის პროფესორი, თსუ საერთაშორისო ბიზნესის კათედრის ხელმძღვანელი
- **ნინო ფარესაშვილი** - თსუ-ის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე
- **მარინა ჩავლეიშვილი** - თსუ-ის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე
- **მანანა ლობჯანიძე** - თსუ-ის ასისტენტ-პროფესორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სამეცნიერო კვლევებისა და განვითარების სამსახურის უფროსი
- **რუსუდან მაისურაძე** - თსუ-ის დოქტორანტი
- **ირმა ტყემალაძე** - თსუ-ის დოქტორანტი

**ადამიანის ჯანმრთელობა - ეკონომიკური ზრდის საფუძველი
(საქართველოს მთავრობის განცხადებით)**

თენგიზ ვერულავა,
მედიცინის დოქტორი, პროფესორი
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ადამიან-კაპიტალის ფორმირებაში მნიშვნელოვანია ინვესტიციები ჯანმრთელობაში. საქართველოში ბოლო 25 წლის პერიოდში გაიზარდა მოსალოდნელი სიცოცხლის ხანგრძლივობა და ჯანდაცვის სახელმწიფო დანახარჯები, შემცირდა ბავშვთა და დედათა სიკვდილიანობა, რაც დადებითად აისახება ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე. თუმცა, ჯანდაცვის სახელმწიფო დანახარჯები და ამბულატორიული მიმართვიანობა ჩამორჩება ევროპის რეგიონის მაჩვენებელს. მიზანშეწონილია პირველადი ჯანდაცვის სისტემის განვითარების ხელშეწყობა, ხოლო ჯანდაცვის სახელმწიფო ხარჯებთან მიმართებით, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის რეკომენდაციების გათვალისწინება.

საკვანძო სიტყვები: ჯანმრთელობის კაპიტალი, ადამიან-კაპიტალი, ეკონომიკური ზრდა.

ადამიან-კაპიტალი ადამიანის მიერ ინვესტიციების შედეგად დაგროვილი ფიზიკური ჯანმრთელობის, ცოდნის, უნარების, შესაძლებლობებისა და მოტივაციების გარკვეული მარაგია, რომელიც გამოიყენება შრომის ამა თუ იმ სფეროში მოხმარებისათვის და მოაქვს შემოსავლები როგორც დასაქმებულისათვის, ასევე დამსაქმებლისათვის [1].

ადამიან-კაპიტალის კონცეფცია შემუშავებულ იქნა XX საუკუნის 60-იან წლებში. ეკონომისტმა ტ. შულცმა პირველად გამოიყენა ტერმინი „ადამიან-კაპიტალი“, რომელშიც გულისხმობდა ადამიანში ინვესტიციების ერთობლიობას, რაც ამაღლებს მის შრომისუნარიანობას [2]. შულცის იდეები განავითარეს ე.წ. "ჩიკაგოს სკოლის" წარმომადგენლებმა (გ. ბეკერი, პ. ბოვენი, ე. ჰანსენი), რომლებმაც ჩამოაყალიბეს ადამიან-კაპიტალის კონცეფციის ძირითადი დებულებები. ნობელის პრემიის ლაურეატის გ. ბეკერის მიხედვით, „ადამიან-კაპიტალი წარმოადგენს ადამიანის თანდაყოლილ შესაძლებლობების, შექმნილი უნარების, ცოდნის და მოტივაციების ერთობლიობას, რომლებიც გამოიყენება საქონლისა და მომსახურების წარმოებისათვის და წარმოადგენს ადამიანისა და საზოგადოების შემოსავლის წყაროს“ [3].

თავდაპირველად, ადამიან-კაპიტალის ფორმირებაში უმთავრეს ფაქტორად განიხილებოდა განათლება. 1970-იან წლებში მ. გროსმანმა ადამიან-კაპიტალის თეორიაზე დაყრდნობით, წარმოადგინა ჯანმრთელობის კაპიტალის როლი, რომლის მიხედვით, ადამიანი დაინტერესებულია განათლებასა და ჯანმრთელობაში ჩადებული ინვესტიციებით მომავალში გაზარდოს საკუთარი შემოსავლები [3]. შესაბამისად, იზრდება ადამიანის მწარმოებლურობა, რაც თავის მხრივ, განაპირობებს ეკონომიკურ ზრდას [4].

ჯანმრთელობის კაპიტალი გულისხმობს ადამიანში ისეთ ინვესტიციებს, რაც საჭიროა მისი ჯანმრთელობისა და შრომისუნარიანობის შესანარჩუნებლად. ჯანმრთელობა გავლენას ახდენს ადამიანის კეთილდღეობაზე. იგი როგორც სამომხმარებლო, ასევე ინვესტიციური საქონელია. ჯანმრთელობა, როგორც მოხმარების საქონელი, გულისხმობს, რომ ჯანმრთელობა ადამიანს სიამოვნებას ანიჭებს, შესაბამისად, ჯანმრთელობაზე, როგორც სამომხმარებლო საქონელზე არის მოთხოვნა. ჯანმრთელობა როგორც საინვესტიციო სიკეთე, გულისხმობს, რომ იგი მას მუშაობის და შესაბამისად, შემოსავლების გამომუშავების საშუალებას აძლევს. ჯანმრთელობის საინვესტიციო სიკეთე განისაზღვრება მოცემული სიკეთის მეშვეობით მიღებული სარგებლის ღირებულებით. მაგალითად, სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდა ნიშნავს შრომითი საქმიანობის დამატებით წლებს, რომლის განმავლობაში ადამიანი ლეზულობს შემოსავლებს და ახდენს ინვესტირებას საკუთარ კაპიტალში. შეზღუდული შესაძლებლობა, ავადობა, სიკვდილიანობა განიხილება, როგორც საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დანაკარგები, რაც ინვესს მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ზარალს. ცხადია, ინვესტიციები ჯანმრთელობის კაპიტალში ხელს უწყობს შრომისუნარიანი მოსახლეობის ზრდას, ავადობისა და სიკვდილიანობის შემცირებას, რაც დადებითად ზემოქმედებს ადამიან-კაპიტალზე.

ჯანმრთელობა განსაზღვრავს ადამიანს რამდენი დროის დახარჯვა შეუძლია თავის შრომით საქმიანობაში. ჯანმრთელმა ადამიანმა, ნაკლებად სავარაუდოა, გააცდინოს სამუშაო, შესაბამისად, იგი უფრო პროდუქტიულია. ჯანმრთელობა ამცირებს ავადმყოფობის დღეთა რაოდენობას და ზრდის შრომისუნარიანი დღეთა რაოდენობას. ამგვარად, ჯანმრთელობის წარმოება გავლენას ახდენს ადამიანის სარგებლიანობაზე. იზრდება არამარტო ჯანმრთელობის კარგი მდგომარეობით ადამიანის კმაყოფილება,

არამედ მუშაობისათვის ჯანმრთელი დღეების რაოდენობა, ანუ შემოსავლების მიღების შესაძლებლობა, რაც, აისახება შემოსავლების ზრდაში.

ამ კონტექსტით, ჯანმრთელობის სტატუსი ადამიან-კაპიტალის მნიშვნელოვანი ნაწილია. ადამიანს მემკვიდრეობით აქვს მიღებული ჯანმრთელობის თავდაპირველი მარაგი, მაგრამ, როგორც ფიზიკური კაპიტალი, განიცდის ამორტიზაციას, ჯანმრთელობის კაპიტალი შეიძლება გაუფასურდეს დროთა განმავლობაში. ამიტომ, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად ადამიანები ახდენენ მასში ინვესტირებას. შეიძლება ითქვას, რომ ჯანმრთელობის კაპიტალს აქვს როგორც ინდივიდუალური, ასევე საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, რადგანაც ჯანმრთელობას სარგებელი აქვს როგორც ადამიანისათვის, ასევე საზოგადოებისათვის. გროსმანის აზრით, ჯანმრთელობის კაპიტალს უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ვიდრე თანამედროვე დროს მოხმარებულ სხვა საქონელს და მომსახურებას [5].

სამუელ პრესტონმა პირველმა შეისწავლა ჯანმრთელობის მდგომარეობის კავშირი მოსახლეობის ერთ სულზე შემოსავლებთან [6]. მის მიხედვით, ეროვნული შემოსავლის დონესა და სიცოცხლის ხანგრძლივობას შორის არსებობს დადებითი კავშირი. იგივე შედეგები იქნა ასახული მსოფლიო ბანკის ანგარიშებში [7]. თავდაპირველად აქცენტი კეთდებოდა ჯანმრთელობის როლზე ნაკლებად განვითარებული ქვეყნებში. ჯანმრთელობა განიხილებოდა როგორც სიღარიბისგან თავის დაღწევის საშუალება [8]. შემდგომ პერიოდში, ლარიბ და მდიდარ ქვეყნებს შორის განსხვავების ანალიზისას ყურადღება გამახვილდა ჯანმრთელობის როლზე ეკონომიკის ზრდაში. ზოგიერთმა კვლევამ აჩვენა, რომ ეკონომიკურ ზრდაში ჯანმრთელობის მდგომარეობა უფრო მნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე განათლების დონე [9, 10].

მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესება დადებითად აისახება ეკონომიკურ მწარმოებლურობაზე. ამ მხრივ გამოიყოფა 5 მთავარი მექანიზმი [11]:

მწარმოებლურობა, ეფექტიანობა. ჯანმრთელობა და განათლება, არის ინდივიდის პროდუქტიულობისა და ეფექტურობის განმაპირობებელი ფაქტორი. არსებობს ემპირიული მტკიცებულებები, რომლის მიხედვით, შედარებით ჯანმრთელ მუშაკებს გააჩნიათ უფრო მეტი ფიზიკური და ფსიქიკური ენერჯია, გამოირჩევიან საქმისადმი შემოქმედებითი მიდგომით და პროდუქტიულობით [12, 13]. ჯანმრთელობა ასევე გავლენას ახდენს შრომის მიწოდებაზე, რადგან ჯანმრთელობის პრობლემა განაპირობებს სამუშაოზე გამოუცხადებლობის ბევრ შემთხვევას [14]. ასევე, ჯანმრთელობის პრობლემის მქონე ადამიანი შეიძლება გამოცხადდეს სამუშაოზე, მიუხედავად იმისა, რომ მისი საქმიანობა შესაძლოა ნაკლებად პროდუქტიული აღმოჩნდეს [15].

სიცოცხლის ხანგრძლივობა. ჯანმრთელობის გაუმჯობესება ხელს უწყობს სიცოცხლის ხანგრძლივობის ამაღლებას. თავის მხრივ, რადგან ადამიანები მოელიან ხანგრძლივ სიცოცხლეს, ინვესტიციები განათლებაში უფრო მიმზიდველი ხდება და ამავე დროს, ჩნდება საპენსიო ასაკში მეტი დანახოვების გაკეთების მოტივაცია [16]. შედეგად, სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდა ხელს უწყობს განათლების კვალიფიკაციის და დანახოვების დონის ამაღლებას.

სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდა გავლენას ახდენს მოსახლეობის დემოგრაფიულ სტრუქტურაზე. ჩვილ ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირება და სიცოცხლის ხანგრძლივობის ამაღლება განაპირობებს შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის პროპორციულ ზრდას. თუმცა, გრძელვადიან პერსპექტივაში, შობადობის მაჩვენებლის შემცირების ფონზე, მოსალოდნელია საპირისპირო ეფექტი. მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში შობადობის მაჩვენებლის შემცირება განაპირობებს შრომისუნარიანი მოსახლეობის ნილის შემცირებას.

სწავლის უნარი. კვლევები ადასტურებს, რომ ჯანმრთელობის გაუმჯობესება ხელს უწყობს უკეთესი კოგნიტიური შესაძლებლობებისა და უნარების განვითარებას, დადებითი საგანმანათლებლო შედეგების მიღწევას [17, 18]. რაც უფრო ჯანმრთელია ადამიანი, მით უფრო მაღალია კოგნიტიური უნარები, მით ნაკლებია სკოლაში ან სამსახურში გამოუცხადებლობა, უფრო მეტად შეუძლიათ აითვისონ და დააგროვონ ცოდნა.

შემოქმედებითობა, კრეატიულობა. კარგი ჯანმრთელობით მიღწეული უკეთესი საგანმანათლებლო შედეგები დადებითად ზემოქმედებს შემოქმედებით და ინოვაციურ საქმიანობაზე. განათლებული ადამიანები არიან კარგი ნოვატორები და უფრო მოქნილნი ტექნოლოგიურ ცვლილებებთან მიმართებით. შესაბამისად, განათლების ამაღლება აჩქარებს ტექნოლოგიურ განვითარებას. შეიძლება ითქვას, რომ ჯანმრთელი და განათლებული მუშაკები უფრო ადვილად რეაგირებენ ტექნოლოგიურ ცვლილებებსა და ინოვაციურ პროცესებზე, რაც ცვლილების წარმატებით განხორციელების განმსაზღვრელი ფაქტორია.

უთანასწორობა. ადამიან-კაპიტალში ჩადებული ინვესტიციების სხვადასხვაობა განაპირობებს განსხვავებულ შემოსავლებს. ამ კონტექსტით, ჯანმრთელობის გაუმჯობესება შეიძლება განვიხილოთ, როგორც შემოსავლების უთანასწორობის შემცირების საშუალება. რაც უფრო შემცირდება ადამიანების

შემოსავლებს შორის უთანასწორობა, მით უფრო მეტ ადამიანს ექნება საკუთარი განათლების და ჯანმრთელობის საჭიროებების დაფინანსების შესაძლებლობა, რაც კიდევ უფრო გააუმჯობესებს მათ ეკონომიკურ მდგომარეობას [19]. იმის გათვალისწინებით, რომ ჯანმრთელობა და შემოსავლები ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული, ადამიანების შემოსავლებს შორის უთანასწორობის შემცირება იწვევს ჯანმრთელობის უთანასწორობის შემცირებას. ამრიგად, ჯანდაცვის სექტორში ინვესტირება შეამცირებს შემოსავლებს შორის უთანასწორობას, გაზრდის შრომის პროდუქტიულობას და, შესაბამისად ხელს შეუწყობს ეკონომიკის ზრდას.

მოსახლეობის ჯანმრთელობის კაპიტალის ფორმირებაზე გავლენას ახდენს შემდეგი ფაქტორები: მოსახლეობის ავადობა, შეზღუდული შესაძლებლობა, სიკვდილიანობა, მოსალოდნელი სიცოცხლის ხანგრძლივობა, ჯანდაცვაზე დანახარჯები და ამბულატორიულ მიმართვიანობათა რაოდენობა (იხ. ცხრილი).

როგორც ცხრილი გვიჩვენებს, მშპ ერთ სულზე 1995-2015 წლების პერიოდში 6.7-ჯერ გაიზარდა, რაც ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდის მაჩვენებელია. დროის მოცემულ პერიოდში 12.2%-ით გაიზარდა ადამიანური განვითარების ინდექსი (ყოველწლიური საშუალო ზრდა 0.83%) და 2015 წლისათვის 0.754 შეადგინა. ამ მაჩვენებლით საქართველო 76-ე ადგილზეა 188 ქვეყანას შორის [24].

ჯანმრთელობის კაპიტალზე მოქმედი ფაქტორები, საქართველო (1990-2015 წწ)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015
მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე (მიმდინარე ფასები), აშშ დოლარი	1614.6	569	692	1530.1	2964.5	3796
ადამიანური განვითარების ინდექსი	-	-	0.672	0.711	0.735	0.754
მოსალოდნელი სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა	71	70	71.8	73.9	73.9	74.4
საერთო ავადობის მაჩვენებელი (პრევალენტობა) 100000 სულზე	-	-	27006.5	35823.3	49553.9	101154.1
პირველადი ავადობის მაჩვენებელი (ინციდენტობა) 100000 სულზე	22498.2	9077.5	10623.8	15902.6	26076.6	59677.3
სიკვდილიანობა 1000 სულზე	9.6	7.8	10.7	9.3	10.6	13.2
1 წლამდე ბავშვთა სიკვდილიანობა	22	29	21.2	18.1	12	8.2
5 წლამდე ბავშვთა სიკვდილიანობა	47	34	27.2	19.4	13.4	11.9
დედათა სიკვდილიანობა 100000 ცოცხალშობილზე	40.9	55	60	23.4	19.4	27.1
შობადობა	14	11	10	10.7	10.7	15.9
ამბულატორიული მიმართვიანობა მოსახლეობის ერთ სულზე	-	1.1	1.5	2.1	2.1	3.6
ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯები	-	31	61.7	194	414.8	656.2
ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯების წილი ჯანდაცვაზე მთლიან დანახარჯებში	-	4.9	16.7	19.5	23.1	29.8
ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯების ხვედრითი წილი მშპ-ში	-	0.9	1.2	1.7	2	2.24
ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯები (მლნ ლარი)	-	31	61.7	194	414.8	656.2

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე დადებითად იმოქმედა მოსალოდნელი სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის ზრდამ, დედათა სიკვდილიანობის, 1 წლამდე და 5 წლამდე ბავშვთა სიკვდილიანობის მაჩვენებლების შემცირებამ, ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯების ზრდამ.

მოსალოდნელი სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა 1990-2015 წლების პერიოდში 3.4 წლით გაიზარდა (მერყეობს 71-დან 74.4-მდე) და მხოლოდ 3.6 წლით ჩამორჩება განვითარებულ ქვეყნების სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობას (78 წელი). თუმცა, ზოგი მკვლევარის აზრით, ეს მაჩვენებელი ბოლო ათწლეულში ერთგვარ სტაგნაციას განიცდის [22].

1 წლამდე და 5 წლამდე ბავშვთა სიკვდილიანობის მაჩვენებლები ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ამსახველი ერთ-ერთი მგრძობიარე მაჩვენებელია. 0-1 წლამდე ბავშვთა სიკვდილიანობა

ბის მაჩვენებელი 1990-2015 წლების პერიოდში 11-ჯერ შემცირდა (22-დან 8.2-მდე), ხოლო 0-5 წლამდე ასაკის ბავშვთა სიკვდილიანობის მაჩვენებელი - 4-ჯერ (მერყეობს 47-დან 11.9-მდე). ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის მონაცემებით, აღნიშნული მაჩვენებლები საქართველოში ევროპის ქვეყნების მაჩვენებლებს მცირედით აღემატება. შედარებისათვის, 5 წლამდე ბავშვთა სიკვდილობის მაჩვენებელი ევროპის რეგიონში შეადგენს 11.3-ს.

დედათა სიკვდილიანობის მაჩვენებელი 100 000 ცოცხალშობილზე 1990-2015 წლების პერიოდში 41-დან 27.1-მდე შემცირდა. შედარებისათვის, აღნიშნული მაჩვენებელი ევროპის რეგიონში შეადგენს 16-ს.

ბოლო 20 წლის განმავლობაში ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯები 21-ჯერ გაიზარდა, ხოლო ბოლო 3 წელიწადში თითქმის გაორმაგდა, რაც ცხადია, დადებითად აისახება მოსახლეობის ჯანმრთელობის მაჩვენებლებზე. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში წლიდან წლამდე იზრდება ჯანდაცვის ხარჯებში სახელმწიფო დაფინანსების წილი, იგი მაინც მნიშვნელოვნად ჩამორჩება არამარტო ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის რეკომენდაციით მონოდებულ ზღვარს, არამედ ბევრი დაბალშემოსავლიანი, ღარიბი ქვეყნის მაჩვენებლებსაც [23]. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მიხედვით, ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯების წილი მთლიანი სახელმწიფო დანახარჯებში უნდა შეადგენდეს 15 %-ს მაინც [21]. საქართველოში ჯანდაცვაზე სახელმწიფო ხარჯების მნიშვნელოვანი მატების მიუხედავად, მისი წილი სახელმწიფო ბიუჯეტში საკმაოდ დაბალია და შეადგენს 6.9%-ს. აღნიშნული თითქმის ორჯერ მცირეა ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ მონოდებულ მაჩვენებელთან შედარებით. განვითარებულ ქვეყნებში, როგორცაა აშშ, საფრანგეთი, გერმანია, იაპონია, აღნიშნული მაჩვენებელი შეადგენს შესაბამისად 15.8%-ს, 19.4%-ს, 20%-ს, 20.7%-ს.

ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის რეკომენდაციით, ჯანდაცვის სახელმწიფო დანახარჯები უნდა შეადგენდეს ჯანდაცვის მთლიანი ხარჯების 40%-ზე მეტს. ქვეყნებში, სადაც ეს მაჩვენებელი 40%-ზე ნაკლებია, სახელმწიფოს შეზღუდული პასუხისმგებლობა გააჩნია ჯანდაცვის სექტორში მდგარი პრობლემების გადასაჭრელად. საქართველოში ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯები შეადგენს 29.8%-ს, შესაბამისად, სახელმწიფო დაფინანსების წილი მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის რეკომენდაციით გათვალისწინებულ ზღვარს. საქართველოსთან შედარებით ზღვარი გადალახეს სომხეთმა (41.7%), ყაზახეთმა (53.1%), უკრაინამ (54.5%), ყირგიზეთმა (59%), ხოლო ჩინეთში, ლიტივაში, თურქეთში, გერმანიაში, იაპონიაში, აღნიშნული მაჩვენებელი შეადგენს შესაბამისად - 55.8%, 66.6%, 77.4%, 76.8%, 82.1%-ს. ყოველივე აღნიშნულის გამო, საქართველოში ჯანდაცვაზე მნიშვნელოვანი ხარჯების (დაახლოებით 65-70%) გაღება უშუალოდ მოსახლეობას უწევს.

ჯანდაცვაზე სახელმწიფო დანახარჯების ზრდის შედეგად, 1995-2015 წლებში თითქმის 3-ჯერ გაიზარდა ამბულატორიული მიმართვიანობის მოსახლეობის ერთ სულზე (1.1-დან 3.6-მდე), რაც დადებითად აისახება მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე. თუმცა, იგი თითქმის ორჯერ ჩამორჩება ევროპის რეგიონის ქვეყნების მაჩვენებელს (7.5), რაც განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ პაციენტებს ნაკლები მოტივაცია აქვთ პროფილაქტიკური მიზნით, მეთვალყურეობისათვის მიმართონ პირველადი ჯანდაცვის ექიმს და მხოლოდ დაავადების გამწვავების დროს ცდილობენ ჩაიტარონ სამედიცინო მომსახურება. პაციენტები უპირატესობას ანიჭებენ ჰოსპიტალურ მომსახურებას. კვლევის მიხედვით, პირველადი ჯანდაცვის დაწესებულებები ჯანდაცვის სისტემასთან პირველი კონტაქტის ადგილის სახით აირჩია იმ პირთა ნახევარმა (50.9%), რომელმაც საკუთარი სამედიცინო პრობლემის გამო მიმართა სამედიცინო დაწესებულებას [19]. აღნიშნული გვიჩვენებს, რომ პირველადი ჯანდაცვის სისტემა ვერ ასრულებს ე.წ. „მეკარიბჭის“ როლს; ოჯახის ექიმის ინსტიტუტი და საერთოდ პირველადი ჯანდაცვა ჩვენს ქვეყანაში ვერ განვითარდა იმ სტანდარტებით, რაც უკვე რამდენიმე ათეული წელიწადია არსებობს ბევრ ქვეყნებში [20]. საყურადღებოა, რომ შეინიშნება ავადობის მატების ტენდენცია, როგორც საერთო ავადობის (პრევალენტობა), ასევე პირველადი ავადობის (ინციდენტობა), გაიზარდა საერთო სიკვდილიანობის მაჩვენებელიც (იხ. ცხრილი 1).

ამრიგად, ბოლო 25 წლის მანძილზე გაიზარდა მოსალოდნელი სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობა, შემცირდა დედათა და ბავშვთა სიკვდილიანობა, გაიზარდა ჯანდაცვაზე დანახარჯები და ამბულატორიული მიმართვიანობა, რაც დადებით გავლენას ახდენს მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე და შესაბამისად, ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე. თუმცა, ჯანდაცვის სახელმწიფო დანახარჯები ჯერ კიდევ ჩამორჩება სტანდარტს, ხოლო ამბულატორიული მიმართვიანობა ორჯერ ჩამორჩება ევროპის რეგიონის მაჩვენებელს. რადგან ჯანმრთელობის კაპიტალი მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გრძელვადიან პერსპექტივაში ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაში, მიზანშეწონილია პირველადი ჯანდაცვის სისტემის განვითარების

ხელშეწყობა, ხოლო ჯანდაცვის სახელმწიფო ხარჯებთან მიმართებით, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის რეკომენდაციების გათვალისწინება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, Sean M. Flynn. Economics: Principles, Problems, and Policies. McGraw-Hill Education. 19th edition. 2011
2. Schultz, T. (1961). Investment in Human Capital, *The American Economic Review*, 51 (1), 1-17.
3. Becker G (1964) Human Capital, 2nd edn. Columbia University Press, New York, 1975 and 3rd 1994
4. Becker, G.S. Human capital: a theoretical and empirical analysis with special reference to education, 2nd ed. New York, National Bureau of Economic Research, 1975
5. Grossman, M. The demand for health: a theoretical and empirical investigation. New York, Columbia University Press, 1972
6. Preston, S. (1975). The Changing Relation between Mortality and the Level of Economic Development, *Population Studies*, 29 (2), 231-48
7. World Bank (1993). World Development Report 1993: Investing in Health, Washington, D.C.
8. Sala-i-Martin, X. (2005). On the Health Poverty-Trap, in López-Casasnovas, G., Rivera, B., & Currais, L. (Eds.). *Health and Economic Growth: Findings and Policy Implications*. Cambridge: The MIT Press, 95-114.
9. Barro, R. (1996). Health and Economic Growth, Mimeograph. Pan American Health Organization (PAHO).
10. Knowles, S., & Owen, P. (1997). Education and Health in an Effective-Labour Empirical Growth Model, *The Economic Record*, 73 (223), 314-328.
11. Howitt, P. (2005). Health, Human Capital and Economic Growth: A Schumpeterian Perspective, in López-Casasnovas, G., Rivera, B., & Currais, L. (Eds.). *Health and Economic Growth: Findings and Policy Implications*. Cambridge: The MIT Press, 19-40.
12. Shultz, T. (2005). Productive Effects of Health, in López-Casasnovas, G., Rivera, B., Currais, L. (Eds.). *Health and Economic Growth: Findings and Policy Implications*. Cambridge: The MIT Press, 287-311.
13. Cai, L., & Kalb, G. (2006). Health Status and Labour Force Participation: Evidence from Australia, *Health Economics*, 15 (3), 241-261.
14. Bloom, D., & Canning, D. (2008). Population Health and Economic Growth, Commission on Development and Growth, World Bank Working Paper, 24.
15. Productivity Commission (2006). Potential Benefits of the National Re o m Agenda, Report to the Council of Australian Governments, Canberra.
16. Kalemli-Ozcan, S., Ryder, H., & Weil, D. (2000). Mortality Decline, Human Capital Investment and Economic Growth, *Journal of Development Economics*, 62 (1), 1-23.
17. Miguel, E. (2005). Health, Education and Economic Development. *Health and Economic Growth: Findings and Policy Implications*. Cambridge: The MIT Press, 143-168
18. Case, A., Fertig, A., & Paxson, C. (2005). The Lasting Impact of Childhood and Circumstance, *Journal of Health Economics*, 24 (3), 365-389.
19. ჯანდაცვის ეფექტურობის შეფასება (2013). შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო. თბილისი
20. ვერულავა, თ. (2015). პირველადი ჯანდაცვის რეფორმისთვის გასატარებელი პოლიტიკის პირველი ნაბიჯები. სტრატეგიული გეგმა საქართველო 2020. თბილისი. 2015. <https://idfi.ge/ge/georgia-2020s-blogpost-on-healthcare-reform>
21. Organisation of African Unity, 2001. African Summit on HIV/AIDS, tuberculosis and other related infectious diseases. *Abuja Declaration on HIV/AIDS, Tuberculosis and Other Related Infectious Diseases*.
22. მალაფერიძე, ნ., ჩოდრიშვილი, მ. (2014). მოსალოდნელი სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის ცვლილების ანალიზი საქართველოში. საჯარო პოლიტიკის კვლევისა და ტრენინგების ცენტრის პოლიტიკის ანგარიში. გამოცემა III. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
23. ვერულავა, თენგიზ (2015) ჯანდაცვის დანახარჯები ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის რეკომენდაციებით და საქართველოს ჯანდაცვის დაფინანსება. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI).
24. Human Development Report 2015. United Nations Development Programme.

Summery

The main scope of this study is to analyze the role of health on economic growth assuming that health status is a component of human capital. In particular, the major empirical finding is that the good health status of population is strongly positively related to their per capita income. Despite important achievements made on health status, there are still several issues to analyze in what concerns the health performance of the Georgia. The policy implications of these results indicate the need to redirect resources to the development of public health.

Keywords: *Health Capital, Human capital, Economic Growth.*

შინაარსი

CONTENTS

ნინო აბესაძე, ლია მჭედლიშვილი. სისხლის სამართლის სტატისტიკის მეთოდოლოგიის სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები საქართველოში.....	21
N. Abesadze, I. Mchedlishvili. <i>The Main Tendencies of Improvement of Methodology of Criminal Statistics in Georgia</i>	
ნინო აბესაძე, მარინე მინდორაშვილი, ნინო ფარესაშვილი. ტურისტული ხარჯების სტატისტიკური ინდიკატორები საქართველოში.....	26
N. Abesadze, M. Mindorashvili, N. Paresashvili. <i>Statistical Indicators of Tourism Expenditures in Georgia</i>	
ოთარ აბესაძე. საქართველოს საგარეო ვაჭრობის გეოგრაფიული მიმართულებები	33
O. Abesadze. <i>Geographical Directions of Foreign Trade</i>	
გიორგი აბუსელიძე. საბიუჯეტო ფედერალიზმი – ფინანსურ-ეკონომიკური კრიზისის დაძლევის ფაქტორი	39
G. Abuselidze. <i>Budgetary Federalism as a factor of overcoming financial-economic crisis</i>	
მანანა ალადაშვილი. ტურისტული ბიზნესი გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე	43
M. aladashvili. <i>Tourism Business on the Modern Stage of Globalization</i>	
Ambroziak Łukasz. <i>Value Added of Exports: the Case of the Central and Eastern European Countries</i>	48
იური ანანიაშვილი. ფასების დონე და საშუალო საგადასახადო განაკვეთი ზოგადი წონასწორობის მოდელში	56
I. Ananiashvili. <i>PPrice Level and Average Tax Rate in General Equilibrium Model</i>	
Игорь Б. Арефьев, Теа Мунджишвили. <i>Метод оценки и прогнозирования финансовой устойчивости транспортного предприятия в условиях риска</i>	61
I. Arefiev, T. Munjishvili. <i>The method of forecasting for financial stability of the transports enterprise in the crisis conditions</i>	
Тамила Арнания-Кепуладзе. <i>Гендерное неравенство на рынке труда: теоретический подход к объяснению причин</i>	66
T. Arnania-Kepuladze. <i>Labor Market Gender Inequality: the Theoretical Approach toward Explanation</i>	
ნონა ახვლედიანი. საქართველო-ევროკავშირის ურთიერთობათა სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები	72
N. Akhvlediani. <i>Socio-economic Aspects of Georgian – European Union Relations</i>	
ხათუნა ბარბაქაძე. კორპორაციული დაფინანსების გადაწყვეტილების შესახებ	76
Kh. Barbakadze. <i>About the Decision of Corporate Financing</i>	

გიორგი ბედიაშვილი. კულტურა როგორც ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების და ბიზნესის ფაქტორი გლობალიზაციის კონტექსტით	79
G. Bedianashvili. The culture as factor of the country's socio-economic development and business in the context of globalization	
ინგა ბენაშვილი. შინამეურნეობების სექტორის წარმოების ანგარიშის შედგენის საკითხისათვის საქართველოში.....	85
I. Benashvili. The Issues of the Production Account of Household Sector in Georgia	
ხათუნა ბერიშვილი. საქართველოს საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის ლიბერალიზაცია და ინტეგრაცია, როგორც ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების საწინდარი	90
Kh. Berishvili. Liberalization and Integration of Economic Activity of Georgia as a Prerequisite of Economic Development of the Country	
გია ბერიძე. ეკონომიკური ზრდაზე მთავრობის ზომის გავლენის ანალიზი.....	95
G. Beridze. Analysing the Impact of the Size of Government on Economic Growth	
ელისო ბერიძე. საქართველოს ეკონომიკის ინკლუზიური ზრდის პრიორიტეტები	100
E. Beridze. Priorities for Inclusive Growth of Georgian Economy	
თამარ ბერიძე. ტურიზმის სახელმწიფო რეგულირების საერთაშორისო გამოცდილება	105
T. Beridze. International Experience in State Regulation of Tourism	
ლაშა ბერიძე. კონკურენციის კვლევა საბანკო სექტორში ირიბი მეთოდის მიხედვით	109
L. Beridze. The Research of Competition in the Banking Sector according to the Indirect Method	
აკაკი გაბელაია, ლევან გაბელაია. საქართველოს ნაერთი ბიუჯეტის შემოსავლების პროგნოზირების პრობლემა	115
A. Gabelaia, L. Gabelaia. The Problem of Forecasting Consolidated Budget Revenues of Georgia	
აკაკი გაბელაია, ლევან გაბელაია. გრაფიკული ილუსტრაციები კატასტროფების თეორიისთვის.....	121
A. Gabelaia, L. Gabelaia. Graphic Illustrations of the Catastrophe Theory	
Marius Dan Gavriletea. COMMUNICATION IN INSURANCE - BENEFITS FOR ROMANIAN CLIENTS. PRACTICAL POINT OF VIEW.	129
თამარ გამსახურდია, ქეთევან მაისურაძე, იოსებ ბატიაშვილი. ფინანსური დაგეგმარება, როგორც კომპანიების კეთილდღეობის ზრდის მნიშვნელოვანი ფაქტორი.....	134
T. Gamsakhurdia, K. Maisuradze, I. Batiashvili. Financial Planning as a Significant Factor in the Growth of the Welfare of Companies	
მადონა გელაშვილი. გლობალიზაციის გამოწვევები და საქართველო	140
M. Gelashvili. The challenges of globalization and Georgia	

სიმონ გელაშვილი. იაპონიის წვლილი გლობალურ სტატისტიკურ გარემოში	145
<i>S. Gelashvili. Japan's Contribution in Global Statistical Environment</i>	
Revaz Geradze. Sovereign Ratings and Sovereign Yield Spreads in Europe	151
ნაზი გვარამია. რისკის განსაზღვრა აუდიტურ საქმიანობაში	158
<i>N. Gvaramia. Revealing Risk in Audit</i>	
რევაზ გველესიანი. ეკონომიკური წესრიგის სპეციფიკური ჩარჩო პირობების ფორმირების პრობლემა	163
<i>R.Gvelesiani. Problem of Establishing the Specific Frame Conditions for the Economic Order</i>	
ლილი გვენეტაძე. საქართველოში საფინანსო სექტორის განვითარების თანამედროვე ასპექტები	167
<i>L. Gvenetadze. The Modern Aspects of the Financial Sector Development in Georgia</i>	
ნათია გიგინეიშვილი. სოციალური მედია - პროგნოზირების სანდო ინდიკატორი?	171
<i>N. Gigineishvili. Social Media – is it a Reliable Indicator for Prediction?</i>	
მაია გოგოხია. საბანკო რისკებისა და კომერციული ბანკების საიმედოობის ზოგიერთი საკითხი	175
<i>M. Gogokhia. Some Issues of Bank Risks and Commercial Bank's Reliability</i>	
ეკა გრიგალაშვილი. მოგების გადასახადის რეფორმა და რეინვესტირების სტიმულები კომპანიებში.....	180
<i>E. Grigalashvili. The Profit Tax Reform and Reinvestment Motivations in the Companies</i>	
მაია გრძელიძე. პროგრამულ - მიზნობრივი მეთოდის განხორციელების თავისებურებები სახელმწიფო და მუნიციპალური ბიუჯეტის დაგეგმვაში	184
<i>M. Grdzeldze. Peculiarities of the Implementation of Program-target Method in Planning the State and Municipal Budget</i>	
თინათინ გუგეშაშვილი. გრძელვადიანი ინვესტიციების დაგეგმვის საკითხისათვის	189
<i>T. Gugeshashvili. About some Aspects of Long-term Investment Planning Issues</i>	
ნინო დამენია. ინტელექტუალური საკუთრება საქართველოში	195
<i>N. Damenia. Intellectual Property in Georgia</i>	
მერი დაუშვილი. საბაჟო სტატისტიკის ფორმირების ეტაპები საქართველოში.....	200
<i>M. Daushvili. Steps of Forming Customs Statistics in Georgia</i>	
თამარ დუდაური. ეკონომიური წარმოების (Lean production) პროექტის არსი და მისი გავლენა კომპანიის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე.....	204
<i>T. Dudauri. Lean Production of the Project and its Impact on the Competitiveness of the Company</i>	
გულნაზ ერქომაიშვილი, ნინო ფარესაშვილი. სოციალური მენარმეობა საქართველოში: პრობლემები, პერსპექტივები	209
<i>G. Erkomaishvili, N. Paresashvili. Social Entrepreneurship in Georgia: Problems and Prospects</i>	

მარიამ ვარდიაშვილი. ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტი 8 - საოპერაციო სეგმენტები (კონცეპტუალური საკითხები).....	214
M. Vardiashvili. International Financial Reporting Standard 8 – Operating Segments (Conceptual Issues)	
ინეზა ვანაძე. სოფლის ტურიზმი - არსი და განვითარების პერსპექტივები.....	218
I. Vatsadze. The Rural Tourism - Essence and Development Perspective	
თენგიზ ვერულავა. ადამიანის ჯანმრთელობა - ეკონომიკური ზრდის საფუძველი (საქართველოს მაგალითზე).....	224
T. Verulava. Health human capital and economic growth in Georgia	
შოთა ვეშაპიძე, მარიამ დარბაიძე, თამარ ბერიძე. ევროატლანტიკური ფასეულობები: ის, რაც ჩვენ გვაკავშირებს.....	230
S. Veshapidze, M. Darbaidze, T. Beridze. Euro-Atlantic values: What Ties Us up	
ვაჟა ზეიკიძე, გიორგი მაისურაძე, თამარ კილაძე. საბანკო კონკურენციის საკანონმდებლო-სამართლებრივი უზრუნველყოფა საქართველოში.....	236
V. Zeikidze, G. Maisuradze, T. Kiladze. Legislative and Legal Guaranteeing of Banking Competition in Georgia	
ნინო ზურაშვილი. უძრავი ქონების ანალიზი (თბილისის მაგალითზე).....	240
N. Zurashvili. Real estate analysis (On the example of Tbilisi)	
ანნა თანდილაშვილი. ეროვნული იდენტობა და ქვეყნის ბრენდირება გლობალურ სისტემაში	245
A. Tandilashvili. National Identity and Country Branding in the Global System	
ნუგზარ თოდუა, ბაბუღია მღებრიშვილი, ეკატერინე უროტაძე. საქართველოს სასურსათო ბაზარზე სამართლებრივი გარემოს ფორმირების ძირითადი ასპექტები.....	250
N. Todua, B. Mghebrishvili, E. Urotadze. The Main aspects of formation of legal environment on the Georgian food market	
ლია თოთლაძე. კომპოზიტური და დიფუზიური ინდექსების გაანგარიშების მნიშვნელოვნების შესახებ.....	257
L. Totladze. Significance of Estimation of Composite and Diffusion Indexes	
თამილა თურმანიძე. ქალის როლი საზოგადოებასა და ოჯახში.....	262
T. Turmanidze. Woman's role in society and family	
Лев Ильич Якобсон. Технократическая политика? О роли экспертов в формировании экономической политики в России	266
L. Jacobson. Technocratic policy? On the role of experts in shaping economic policy in Russia	

ნატო კაკაშვილი. სადაზღვევო კომპანიების ფინანსური სტაბილურობის მექანიზმი.....	272
<i>N. Kakashvili. The Mechanism for the Financial Stability of Insurance Companies</i>	
ლევან კალანდაძე. ვირტუალური/კრიპტოგრაფიული ვალუტა ბიტკოინი და მისი დანერგვის პერსპექტივები საქართველოში.....	276
<i>L. Kalandadze. Virtual/Cryptographic Currency Bitcoin and Its Introduction Perspectives in Georgia</i>	
ნანა კაციტაძე. საქმიანი ტურიზმის აქტუალურობა და განვითარების შესაძლებლობები საქართველოში.....	282
<i>N. Katsitadze. Actuality of Business Tourism and Development Possibilities in Georgia</i>	
ნათია კახნიაშვილი. მოსახლეობის ცხოვრების დონის და სიღარიბის მაჩვენებელთა სისტემა	289
<i>N. Kakhniashvili. System of indexes of population lives level and poverty</i>	
ნადეჟდა კვატაშიძე, ზეინაზ გოგრიჭიანი. შემოსავლების აღიარების ახალი მოდელი - ფასს 15 ამონაგები კონტრაქტებიდან	293
<i>N. Kvatashidze, Z. Gogrichiani. New Model of Revenues Recognition - IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers</i>	
მურმან კვარაცხელია. ეკონომიკური უსაფრთხოების საკითხისათვის საქართველოში.....	298
<i>M. Kvaratskhelia. Economic insecurity issues in post-soviet Georgia</i>	
მარინე კობალავა. ანტიკრიზისული პიარი.....	304
<i>M. Kobalava. Anti-crisis PR</i>	
ელგუჯა კონჯარია. გადასახადების ადმინისტრირების ფორმები მენარმეობაში.....	307
<i>E. Conjaria. Tax Administration Forms in Enterprising</i>	
ეკა ლეკაშვილი, ვეკო დოდაშვილი. საქართველოში ტურიზმის ბიზნესის სამართლებრივი რეგულირების შესწავლის საკითხისათვის.....	312
<i>E. Lekashvili, V. Dodashvili. For Studying the Issues of Legal Regulation Tourism Business in Georgia</i>	
თეონა მაისურაძე. ემოციური ინტელექტის მნიშვნელობა წარმატების მიღწევაში.....	317
<i>T. Maisuradze. Importance of Emotional Intelligence for Achieving Success</i>	
მარინა მაისურაძე. ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების პირველადი გამოყენების ზოგიერთი საკითხი	321
<i>M. Maisuradze. Regarding some Aspects of Initial Use of the IFRS</i>	
მაისურაძე ნანა. ტურიზმის ზეგავლენა განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკაზე.....	325
<i>N. Maisuradze. The Impact of Tourism on the Economies of Developing Countries</i>	
რუსუდან მაისურაძე. მცირე და საშუალო მენარმეობის სახელმწიფო მხარდაჭერის სისტემა	329
<i>R. Maisuradze. State Support System for Small and Medium Enterprises</i>	

Н.А.Макашева. Логическая ошибка или провидческое предупреждение? О попытке М.Туган-Барановского соединить рациональный расчет и кантианский императив	333
<i>N.A.Makasheva. Logic Error or Prophetic Warning: On M.Tugan-Baranovsky's Attempt to Unify Rational Accounting and the Kantian Imperative</i>	
ქეთევან მარშავა, ლია ძებისაური. საქართველოსთვის რუსეთის ბაზრის პერსპექტივა და ტენდენციები ემბარგოს შემდეგ	337
<i>K. Marshava, L. Dzebisauri. Perspective and Tendencies of Russian Market for Georgia after Embargo</i>	
მიხეილ მაჩიტძე, შორენა დავითაია. ინფორმაციული ნაკადების ოპტიმიზაცია და სრულყოფა ორგანიზაციაში სს “საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის“ მაგალითზე	345
<i>M. Machitidze, Sh.Davitaia. Optimization and Improvement of Information Flow in the Organization (the Example of “Georgian State Elektrosystem” jsc)</i>	
გოჩა მენაფირე. თავისუფალი ინდუსტრიული ზონები საქართველოში და საერთაშორისო გამოცდილება	350
<i>G. Menaphire. Free Economic Zones in Georgia and the International Experience</i>	
თამთა მესხორაძე. საგარეო ვალის გავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე და მისი შეფასება ტრანსფორმაციის პროცესში ჩართული ქვეყნებისთვის	355
<i>T . Meskhoradze. External Debt Effect on Economic Growth and Its Assessment for Transitional Countries</i>	
ელგუჯა მექვაბიშვილი. მოდერნიზაციული ავტორიტარიზმის ეკონომიკური შინაარსი: საქართველოს გამოცდილება	361
<i>E. Mekvabishvili. Economic Content of Modernized Authoritarianism: Georgia's Experience</i>	
მარინე მინდორაშვილი. გლობალიზაცია სტატისტიკის თვალთახედვით.....	368
<i>M. Mindorashvili. Globalization From the Point of View of Statistics</i>	
ნინო მიქიაშვილი. მიგრაციული პროცესების მოდელირების საკითხისთვის	373
<i>N. Mikiashvili. Issues of Migration Process Modeling</i>	
Zurab Mushkudiani, Nana Shonia. Some Aspects of Inernational Innovative Financial Instruments	379
<i>Z. Mushkudiani, N. Shonia. Some Aspects of Inernational Innovative Financial Instruments</i>	
მურად ნარსია. აუდიტი: ახალი გამოწვევები საჯარო შესყიდვების სფეროში	384
<i>M. Narsia. Audit: New Challenges in the Field of Public Procurement</i>	
მარინა ნაცვალაძე. საქართველოში მწვანე ეკონომიკის განვითარების შესაძლებლობები გლობალური გამოწვევების ფონზე.....	388
<i>M. Natsvaladze. Opportunities of Development of Green Economics and Global Challenges</i>	

ია ნაცვლიშვილი. ევროკავშირის ქვეყნებში საოჯახო ფერმერული მეურნეობის თანამედროვე პრაქტიკა და მისი მნიშვნელობა საქართველოსთვის	393
I. Natsvlishvili. Modern Practice of Family Farming in European Union and Its Implication for Georgia	
მაია ნიკვაშვილი. კონსტრუქციული ქცევის სტიმულირება კონფლიქტურ სიტუაციაში.....	398
M. Nikvashvili. Stimulation of Constructive Behavior in Conflict Situations	
Inta Ostrowska, Dmitry Olehnovich. Smart Territorial Development Index: the Case of Latvia	
ნანული ოქრუაშვილი, მაია სეთური. აგროსასურსათო ბაზრის თანამედროვე მდგომარეობა მსოფლიოში და საქართველოში	402
N. Okruashvili, M. Seturi. Current Condition of Agro Food Market in Georgia and in the World	
ვლადიმერ პაპავა. რეტროეკონომიკა - ნეკროეკონომიკის გლობალიზაციის წინაპირობა ..	409
V. Papava. Retroeconomy – Pre-Condition for Globalization of the Necroeconomy	
თინათინ ჟორჯოლიანი. უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების ეფექტი მასპინძელი ქვეყნის ეკონომიკაში (აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სამშენებლო ბიზნესის მაგალითზე)	413
T. Zhorzholiani. The effects of Foreign Direct Investment inflows on Host Country (a case of Construction Business in Ajara Autonomous Republic)	
ბადრი რამიშვილი. ბიზნესის ვირტუალიზაციის გლობალური ტენდენცია და მასთან დაკავშირებული ორგანიზაციული პრობლემები	420
B. Ramishvili. The Global Trend of Virtualization of Business and Organizational Issues Associated with It	
ლევან საბაური, ანჟელი ხორავა. ბულალტრული აღრიცხვის სრულყოფა და ფინანსური ანგარიშგების ფორმირება ფასს-ისა და ბასს-ის გათვალისწინებით	426
L. Sabauri, A. Khorava. Improvement of Business Accounting and Formation of Financial Accounting by Taking into Consideration IFRS and IAS	
უშანგი სამადაშვილი. მრავალვექტორიანობა-საქართველოს ეკონომიკური ზრდის კატალიზატორი.....	436
U. samadashvili. Multivectorness - the Catalyst for the Economic Growth of Georgia	
ნინო სამჭკუაშვილი. კლასტერების როლი და მნიშვნელობა კომპანიის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაში	446
Nino Samchkuashvili. The Role and Importance of Clusters in Increasing the Competitiveness of the Company	
რუსუდან სეთურიძე. საბაჟოს მართვის ეფექტიანობის ამაღლება რისკების მართვის ავტომატიზებული სისტემის საშუალებით.....	450
R. Seturidze. Improving Customs Control Efficiency through the Automated Risk Control System	

რუსუდან სირბილაძე. ტურიზმის განვითარება საქართველოში გლობალიზაციის ასპექტით	454
R. Sirbiladze. <i>Tourism Development in Georgia in the Aspects of Globalization</i>	
დემურ სიჭინავა, თეიმურაზ გოგნაძე. ვირტუალიზაციის ტექნოლოგიის არსი, თავისებურებანი და გამოყენების პერსპექტივები საქართველოში.....	459
D. Sichinava, T. Gognadze. <i>The Essence, Features and Application of Virtualization Technology in Georgia</i>	
დავით სიხარულიძე. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე (საქართველოს მაგალითზე)	463
D. Sikharulidze. <i>The Impact or Foreign Direct Investment on Economic Growth: a Case Study of Georgia</i>	
დალი სოლოლაშვილი. ბუღალტრული აღრიცხვა და ანგარიშგება გლობალურ ბიზნესში..	466
D. SologaShvili. <i>Accounting and Reporting in Global Business</i>	
ნანა სრესელი. სახელმწიფო გრანტების აღრიცხვის თავისებურებები.....	469
N. Sreseli. <i>Features of Accounting Government Grants</i>	
იური სუხიტაშვილი, გულნარა იმედაშვილი. კონცესიები ტრანსპორტის სფეროში	475
I. Sukhitashvili, G. Imedashvili. <i>Concessions in the Transport Sector</i>	
მარინა ტაბატაძე. სახელმწიფოს პოლიტიკური სტრატეგია ეკონომიკური არასტაბილურობის პირობებში	480
M. Tabatadze. <i>Political Strategy of the Country during the Unstable Economic Environment</i>	
ირმა ტყემალაძე. დაგროვებითი საპენსიო სისტემის დანერგვის პერსპექტივები საქართველოში.....	484
I. Tkemaladze. <i>Prospects for Introduction of Accumulative Pension System in Georgia</i>	
რამაზ ფუტკარაძე. ევროპული ინტეგრაციის ისტორიული ასპექტები.....	490
R. Putkaradze. <i>Historical Aspects of European Integration</i>	
ლეილა ქადაგიშვილი. ბუნებრივი რესურსები - ბიზნესის ტექნოლოგიური გარემოს ფორმირების ხელშემწყობი ფაქტორი.....	496
L. Kadagishvili. <i>Natural Resources as a Contributor to the Formation of Technologica IEnvironment of Business</i>	
ნარგიზა ქარქაშაძე, ნ. კაკაურიძე. ეკოტურიზმის განვითარების პერსპექტივები იმერეთის რეგიონში	501
N. Karkashadze, N.Kakauridze. <i>The Prospects of the Development of Eco-tourism in the Region</i>	
გიული ქეშელაშვილი. მართვის ხარისხი და მისი გავლენა საქართველოს საჯარო სექტორზე	505
G. Keshelashvili. <i>Management Quality and its Impact on Public Sector of Georgia</i>	

რუსუდან ქინქლაძე, გულიკო ყურაშვილი. მიგრაციული პროცესების ინფორმაციული წყაროები და მიგრაციის მაჩვენებლები.....	509
<i>R. Kinkladze, G. Kurashvili. Informational Sources of Migration Processes and Indicators of Migration</i>	
რუსუდან ქუთათელაძე, ქეთევან ქუთათელაძე. საქართველოს ინოვაციური განვითარების სტრატეგია.....	513
<i>R. Kutateladze, K. Kutateladze. The Strategy of Innovative Development of Georgia</i>	
გიორგი ლალანიძე. საქართველოს 2015 წლის საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზი: შესაძლებლობები და გამოწვევები.....	517
<i>G. Gaganidze. Analyses of the Results of the Foreign-Economic Activities of Georgia in 2015: Opportunities and Challenges</i>	
თამარ ლუტიძე. აგრობიზნესის ფუნქციონირების ძირითადი ტენდენციები და ფინანსური უზრუნველყოფის სისტემა საქართველოში.....	523
<i>T. Ghutidze. The Main Tendencies of the Functioning of Agribusiness and Financial System in Georgia</i>	
ლარისა ყორღანაშვილი. საქართველოს ექსპორტის კონკურენტუნარიანობის პრობლემა გლობალიზაციის პირობებში.....	528
<i>L. Korganashvili. Problems of Competitiveness of Georgia's Exports in the Conditions of Globalization</i>	
შოთა შაბურიშვილი. ტრანსნაციონალური კორპორაციები და ტექნოლოგიების საერთაშორისო ტრანსფერი.....	533
<i>Sh. Shaburishvili. Transnational Corporations and International Transfer of Technology</i>	
თეიმურაზ შენგელია. კულტურა, როგორც „ცოდნის პერცეპცია“ და მისი ზეგავლენა საერთაშორისო ბიზნესზე.....	537
<i>T. Shengelia. Culture, as a „Perception of Knowledge“ and its Role in International Business</i>	
გიორგი შიხაშვილი. თვითმენეჯმენტის თეორიიდან პრაქტიკისაკენ: კარიერის დაგეგმვისა და შექმნის პრინციპები.....	543
<i>G. Shikhashvili. From Self-Management Theory to Practice: Career Planning and Setting up Principles</i>	
მარინა ჩავლეიშვილი. ფერმერული მეურნეობების მასშტაბების ზრდის პოტენციური შესაძლებლობები საქართველოში.....	548
<i>M. Chavleishvili. Farming Potential Growth Opportunities in Georgia</i>	
ლია ჩარეკიშვილი. სკოლამდელი განათლება - განათლების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკატორის ნულოვანი საფეხური	554
<i>L. Charekishvili. Pre-school education - Zero level of the International Standard Classification of Education</i>	

მიხეილ ჩიკვილაძე. საქართველოს საჯარო ფინანსები და მაკროეკონომიკა.....	559
M. Chikviladze. Public Finance of Georgia and Macroeconomics	
ქეთევან ჩიტაღაძე. საქართველოს ტურისტული პოტენციალის გამოყენების თანამედროვე ტენდენციები.....	563
K. Chitaladze. Modern Tendencies in Applying of Tourism Potential in Georgia	
მალხაზ ჩიქობავა, ნაზირა კაკულია. თანამედროვე ეკონომიკური კრიზისის დაძლევის შესაძლებლობები უარყოფითი საპროცენტო განაკვეთებით.....	569
M. Chikobava, N. Kakulia. The possibility of Overcoming the Current Economic Crisis through the Use of Negative Interest Rates	
ავთანდილ ჩუთლაშვილი. საქართველოს მოსახლეობის დანაზოგების საინვესტიციო პოტენციალი.....	574
A. Chutlashvili. Investment Potential of the Savings of Georgian Population	
დალილა ცაჭავა. გასტრონომიული კულტურა როგორც სისტემა და ქვეყნის საიმიჯო რესურსი.....	579
D. Tsatava. Gastronomic Culture as a System and the Country's image Resource	
ციცინო ძონენიძე, გიორგი იაკობიძე. სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა საჯარო საქონელთან მიმართებაში	584
Ts. Dzotsenidze, I. Iakobidze. State Economic Policy with Respect to Public Goods	
მაია ჭანია. ეკონომიკური ზრდის შეფასების კრიტერიუმები და მაჩვენებლები ღია ეკონომიკის პირობებში.....	589
M. Chania. Criteria and Indicators of the rate of Economic Growth in Open Economy	
მედეა ჭელიძე, გოგა გელიტაშვილი. საკრედიტო რისკის მართვის შესახებ.....	595
M. Chelidze, G. Gelitashvili. Credit Risk Management	
იზოლდა ჭილაძე. საწარმოს გრძელვადიანი აქტივების გაუფასურების შეფასების სადისკუსიო საკითხები.....	599
I. Chiladze. Discussion Aspects of Entity's Long-term Assets Impairment Loss Evaluation	
ეთერ ხარაიშვილი, ნინო საღარეიშვილი. ქართული აგროსასურსათო პროდუქტების ექსპორტის სტიმულირების პროგრამები და მათი ეფექტიანობა	604
E. Kharaiashvili, N. Sagareishvili. Export Promotion Programs of Georgian Agricultural Products and its Effectiveness	
მედეა ხარაიშვილი. ფინანსური კრიზისების ფორმირება და მსოფლიოს ეკონომიკაზე მისი გავლენის ზოგიერთი საკითხი	608
M. Kharaiashvili. The Formation of Financial Crisis and some Issues about its Influence on World Economics	

ნატალია ხარაძე, ეკატერინე გულუა. მაგისტრანტთა თვითმენეჯმენტის თავისებურებები საქართველოში.....	613
N. Kharadze, E.Gulua. <i>Self-Management Peculiarities of Masters' Students in Georgia</i>	
მანანა ხარხელი, გიორგი მორჩილაძე. ემოციური ინტელექტის განვითარების მნიშვნელობა ბიზნესში.....	617
M. Kharkheli, G. Morchiladze. <i>Importance of development emotional intelligence</i>	
მერაბ ხმალაძე. მოსახლეობის სქესობრივი შემადგენლობის ფორმირება	622
M. Khmaladze. <i>Formation of Gender Composition of Population</i>	
ჩარიტა ჯაში, თამარ ჯანგულაშვილი. მარკეტინგის სოციალურ-ეთიკური ასპექტები (კონცეპტუალური მიმოხილვა).....	626
Ch. Jashi, T. Jangulashvili. <i>Social-Ethic Aspects of Marketing (conceptual overview)</i>	
მერაბ ჯიქია. ფულადი ნაკადების მოძრაობის ანალიზი.....	632
M. Jikia, <i>Cash flow analysis</i>	
ემზარ ჯულაკიძე. გლობალური კონკურენცია და წარმატებული სტრატეგია.....	639
E. Julakidze. <i>Global Competition and a Successful Strategy</i>	
Günter Hofbauer. <i>The Impact of Procurement on Value Creation</i>	642